

نقدی بر فرهنگ عامه در مثنوی

حشمت الله آذرمان*

نحس کیوان است یا که سعد مشتری
ناید اندر حصر گرچه بشمری
بعد از بیت توضیح کوتاهی آمده است که در نجوم قدیم، کیوان
نحس اکبر است.
بعد از کتاب‌شناسی (فهرست منابع) نیز فهرست تفصیلی مباحث
آمده است.

به طور کلی، کتاب، به جمع‌آوری و طبقه‌بندی پرداخته و مواد خام
تحقیقات بعدی را فراهم آورده است؛ اما حقیقتاً از تحلیل و ژرف‌کاوی
تهی است. مقدمه در باب هنر و شعر و اجتماع و جامعه‌شناسی نیز
اندکی طولانی و بی‌ربط به نظر می‌رسد. به علاوه نکاتی نیز بر ضعف
کتاب افزوده است که برخی از آنها ذکر می‌شود:

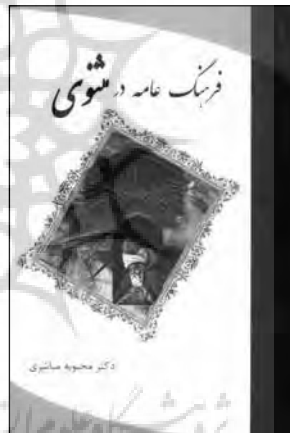
۱- توضیحات نارسا یا غلط:

۱-۱- در تعریف ششدره آمده است: «بستن راه مهره‌های حریف در
هر شش خانه و مات کردن وی» (۱۶۳) در حالی که ششدره، مات
کردن نیست و تنها یک نوبت بازی حریف را عقب می‌اندازد.
۱-۲- در تعریف کبر: «رستنی باشد که در سرکه پرورده کنند و
خورند» (ص ۲۰۷).

آیا این تعریف حقیقتاً روشن‌کننده است؟ یا بر هر چیزی که در
سرکه پرورده شود قابل انطباق است؟
۱-۳- لقوه: رعشه لب و صورت است یا از کار افتادن دست و
پا؟ (ص ۱۷۵)

۱-۴- عزب‌خانه: «منزل زنان و مردان بدون عیال و شوهر و مرکز
فساد» (ص ۴۳۷).

آیا به راستی می‌توان گفت هر مجردخانه‌ای محل فساد است؟
۱-۵- مراد از گلیم «گلیمی است که شاگردان و معلم با خود به
مکتب می‌آوردند» (ص ۴۱۶).

* فرهنگ عامه در مثنوی

* محبوبه مباشری

* چاپ اول، تهران، سازمان چاپ و انتشارات، ۱۳۸۹

تاکنون درباره مولانا و اثر عظیمش، مثنوی شریف، تحقیقات
فراوانی نگاشته شده است. اخیراً کتابی با عنوان فرهنگ عامه در
مثنوی نوشته محبوبه مباشری، توسط سازمان چاپ و انتشارات
در ۵۲۵ صفحه و ۱۵۰۰ نسخه وارد بازار کتاب شده است.

کتاب با یک پیشگفتار و یک مقدمه، آغاز شده است. در
ادامه ذیل عناوینی مانند اعتقادات، روان‌شناسی، اخلاق،
تصوف، عقاید و باورهای عامه و... ابیاتی از مثنوی نقل شده
و توضیحاتی کوتاه آورده شده است. مثلاً ذیل عنوان نجوم،
نحسی کیوان ذکر شده و این بیت آمده است:

گلیم این تعریف را دارد؟ پس تعریف کتاب و لوح و قلم و خوردنی چیست؟

۱-۶- آیا فروشستن دفتر کار وراقان بوده است؟ (ص ۲۵۲)

۲- فصل بندی و عنوانها

تقسیم بندی فصول گاه مسامحه آمیز و شتابزده است:

۲-۱- مبحث طاس زدن و طبل زدن و سحوری زدن ذیل ساحران ذکر شده است (صص ۱۳۲-۱۳۳) و گویا یکی از افعال آنان تلقی شده است که البته نادرست است.

۲-۲- مبحث دفع چشم زخم (صص ۱۰۲-۱۰۳) باید در بخش چشم زخم (ص ۸۰) می آمد.

۲-۳- در حالی که تقسیم بندی مباحث بر اساس حروف الفباست، بعد از نامه (حرف نون)، لوازم خانه (ص ۴۵۳)، مشرب فکری (ص ۴۶۱) و رنگ (ص ۴۷۳) آمده است که باید به ترتیب در بخش لام، میم و نون می آمد.

۲-۴- برای برخی مباحث مانند باد و پری عنوانی جداگانه آمده در حالی که برخی مباحث مانند زمرد و اژدها و کوه قاف عنوانی جدا ندارد. (صص ۸۳ و ۸۴ و ۸۸)

۲-۵- فصلها و عناوین شماره بندی نیست؛ اگر فصلها شماره بندی بود بهتر بود.

۳. نکات نگارشی و تایپی:

۳-۱- صفحه ۳۲۵ مطلبی در گیومه گذاشته شده در حالی که در پاورقی گفته شده است: نقل و اقتباس آزاد. اگر اقتباس آزاد است نیازی به گیومه نیست.

۳-۲- صفحه ۲۶۵ تنجیم معنای رصد کردن نوشته شده که باید به معنای رصد کردن باشد.

۳-۳- صفحه ۷۸ خمش چرا در گیومه قرار دارد که ضرورتی ندارد
۳-۴- صفحه ۱۳۰ تبدیل صحن برنج به صحن پر از کرم و کژدم دوبار تکرار شده است.

۳-۵- صفحه ۲۹۷ کسوف ماه ضبط شده است که باید خسوف ماه نوشته می شد.

۳-۶- صفحه ۱۹۷ منظور از (نی ج ۸ ص ۲۹۷) چیست؟ در منابع منبعی به نام نی وجود ندارد.

به هر حال این کوشش در نوع خود قابل ارج و ارزش است و حداقل این حسن را دارد که ابیاتی از مثنوی را در خود جمع کرده است. کاش نویسندگان در چاپ بعدی بر صیغه تحلیلی اثر بیفزاید تا خوانندگان بهره بیشتری ببرند. گرچه صرف مثنوی خواندن، خود اوج بهره هاست.

پی نوشت

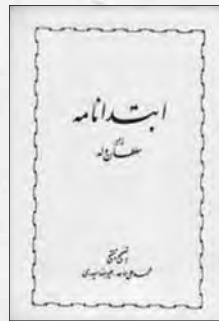
* استادیار دانشگاه هرمزگان

کتابنامه

مباشری، محبوبه (۱۳۸۹). فرهنگ عامه در مثنوی؛ تهران: سازمان چاپ و انتشارات.

ابتدا نامه

* علیرضا خلیل پور

* ابتدا نامه (ولدنامه)

* تصحیح دکتر محمدعلی موحد و علیرضا حیدری

* چاپ اول، تهران: خوارزمی ۱۳۸۹

ابتدا نامه (ولدنامه) سروده سلطان ولد به تصحیح دکتر محمد علی موحد و زنده یاد علیرضا حیدری، جدیدترین کتاب منتشر شده انتشارات خوارزمی است. این کتاب از قدیمی ترین منابع در زمینه شرح احوال و شناخت جلال الدین محمد بلخی است و حتی می توان گفت قدیمی ترین آنهاست. متأسفانه از این کتاب با همه ارزش آن، پیش از تصحیح حاضر (کتاب مورد بحث) تصحیحی که مبتنی بر نسخه های معتبر باشد، منتشر نشده بود و شاید بتوان گفت تنها تصحیح قابل ذکر این کتاب - که آن هم بر مبنای نسخه های خطی قدیمی معتبر تصحیح نشده بود - ولد نامه تصحیح زنده یاد استاد جلال همایی است که اکنون در بازار کتاب نایاب است. مهم ترین ویژگی تصحیح مرحوم همایی مقدمه ارزشمند آن است که در آن مقدمه، استاد همایی به شرح احوال و آثار مولانا پرداخته است که یکی از منابع ارزشمند در شناخت مولانا محسوب می شود. در تصحیح موحد-حیدری همان طور که گفته شد، مصححان از نسخه های قدیمی معتبر در تصحیح خود استفاده کرده اند و اختلافات نسخ را در پانویس هر صفحه به صورت نسخه بدل درج کرده اند. اساس تصحیح موحد-حیدری بر مبنای نسخه های معتبر کتابخانه های قونیه و استانبول است که در مقدمه کتاب درباره این نسخه ها به تفصیل بحث شده است.

دکتر موحد در مقدمه کتاب درباره اشعار سلطان ولد اظهار نظر کرده و او را شاعری متوسط دانسته و نظر استاد همایی را که سلطان ولد در شاعری همپایه عطار نیشابوری است، رد کرده است. در پایان کتاب واژگان دشوار ابتدای نامه همراه با معانی آنها آمده است که این کار فهمیدن متن را برای خواننده آسان تر می کند. در پایان کتاب فهرستی از عبارات عربی ضمیمه متن شده است.